■ روزنامه فرهنگی - اجتماعی صبح ایران
■ صاحب‌امتیاز: سازمان صداوسیمای جمهوری اسلامی ایران
■ مدیر مسئول: یوسف قوچانی غروی

جام جم

پنجشنبه ۱۹ شهریور ۱۴۰۵ | ۲۸ ربیع الاول ۱۴۴۸
۱۲ صفحه روزنامه
سال بیست‌وهفتم | شماره ۷۴۱۳
Thursday | September 10 | 2026

■ تهران، بلوار میرداماد، جنب مسجد الغدیر، شماره ۱۲۹ ■ تلفن: ۲۳۰۰۴۰۰۰-۰۲۱
■ دورنگار تحریریه: ۲۳۰۰۴۴۳۳ ■ سازمان توزیع: ۶۱۹۳۳۰۰۰ ■ کدپستی: ۱۹۱۱۶۱۸۴۱۳
■ امور مشترکین: ۶۱۹۳۳۱۱۴ ■ سازمان آگهی‌ها: ۴۹۱۰۵۰۰۰ ■ شماره پیامک: ۳۰۰۰۱۱۲۴۰

تلفن گویا: ۲۳۰۰۴۴۴۴
چاپ: چاپخانه روزنامه جام جم
شاپا: ISSN1735-3637

■ پایگاه اطلاع‌رسانی روزنامه: www.jamejamdaily.ir
■ پست الکترونیکی: info@jamejamdaily.ir

رازهایی که ۱۱ سپتامبر ساخت

از «انفجار کنترل‌شده» تا «موشک پنتاگون»؛ مشهورترین فرضیه‌های مطرح درباره ۱۱ سپتامبر

۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ فقط نقطه آغاز یکی از بزرگ‌ترین تحولات ژئوپلیتیکی قرن بیست‌ویکم نبود؛ به همان اندازه، آغاز موجی از پرسش‌ها، تردیدها و تئوری‌های توطئه‌ای شد که حتی ۲۵ سال بعد نیز در فضای مجازی بازتولید می‌شوند. تصاویر فروریختن برج‌های دوقلو، سقوط ساختمان شماره ۷، اصابت هواپیما به پنتاگون و سرنوشت پرواز ۹۳، مجموعه‌ای از ابهام‌ها را برای بخشی از افکار عمومی ایجاد کرد.

روایت رسمی می‌گوید حملات توسط ۱۹ هواپیماربا وابسته به القاعده انجام شد اما نظریه‌پردازانی معتقدند آنچه در آن روز رخ داد، لایه‌های پنهان دیگری نیز داشته است. برخی از این ادعاها بعدها با تحقیقات فنی و قضایی رد شدند اما همچنان از مشهورترین نمونه‌های تئوری توطئه در جهان محسوب می‌شوند.

سقوطی که «بیش از حد منظم» به نظر می‌رسید

مشهورترین نظریه می‌گوید برج‌های مرکز تجارت جهانی نه بر اثر برخورد هواپیما و آتش‌سوزی، بلکه با مواد منفجره و به شکل یک تخریب کنترل‌شده منهدم شدند.

طرفداران این نظریه به سرعت فروریختن ساختمان‌ها، حرکت تقریبا عمودی آنها و تصاویر انفجارهایی کوچک هنگام سقوط استناد می‌کنند. برخی نیز وجود فلز مذاب در محل حادثه را نشانه استفاده از مواد منفجره یا ترکیباتی مانند ترمیت می‌دانند.

اما مؤسسه ملی استاندارد و فناوری آمریکا، پس از تحقیقات گسترده اعلام کرد هیچ شواهد تأییدکننده‌ای برای فرضیه تخریب کنترل‌شده پیدا نکرده است. این نهاد نتیجه گرفت برخورد هواپیما، آسیب به سازه و جدا شدن بخش‌هایی از عایق ضدحریق و سپس آتش‌سوزی‌های گسترده، زنجیره‌ای از شکست‌های سازه‌ای را ایجاد کرد.

با این حال، همین اختلاف میان «آنچه چشم می‌بیند» و «آنچه مهندسی سازه توضیح می‌دهد» یکی از دلایل ماندگاری این تئوری است.

معمایی که سوخت اصلی تئوری‌ها شد

اگر قرار باشد یک ساختمان بیش از همه به خوراک تئوری‌های توطئه تبدیل شده باشد، ساختمان شماره ۷ مرکز تجارت جهانی یکی از جدی‌ترین گزینه‌هاست.

این ساختمان برخلاف برج‌های دوقلو مستقیما با هواپیما برخورد نکرد. با این حال، چند ساعت پس از فروپاشی برج شمالی، WTC 7 نیز فروریخت. برای بسیاری از منتقدان روایت رسمی، این پرسش مطرح شد که چگونه ساختمانی که هواپیمایی به آن اصابت نکرده بود، می‌توانست چنین فروبریزد.

از همین‌جا نظریه دیگری شکل گرفت: ساختمان شماره ۷ از قبل با مواد منفجره مجهز شده و سقوط آن بخشی از یک عملیات برنامه‌ریزی‌شده بود.

نهادهای رسمی اما علت سقوط را آتش‌سوزی‌های گسترده ناشی از آسیب‌های ایجادشده پس از فروپاشی برج شمالی و در نهایت شکست زنجیره‌ای سازه عنوان کرد و استفاده از انفجار کنترل‌شده را رد کرد.

پنتاگون؛ «هواپیما نبود، موشک بود»

یکی دیگر از مشهورترین ادعاها مربوط به ساختمان پنتاگون است. طبق روایت رسمی، پرواز شماره ۷۷ خطوط امریکن ایرلاینز به پنتاگون برخورد کرد اما برخی نظریه‌پردازان می‌گویند اندازه و شکل اولیه خسارت با برخورد یک بوئینگ ۷۵۷ همخوانی نداشت و آنچه به ساختمان اصابت کرده، موشک یا نوع دیگری از سلاح بوده است. حتی ادعاهایی مطرح شد که تصاویر هواپیما و بقایای آن بعدا برای ساختن یک صحنه جعلی مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

این نظریه با وجود جذابیت روایی، با مجموعه‌ای از شواهد از جمله فیلم‌های دوربین‌های امنیتی، شهادت شاهدان و شواهد مربوط به هواپیما و قربانیان روبه‌روست. بررسی‌های منتشرشده درباره حادثه نیز این ادعا را رد کرده‌اند.

پرواز ۹۳؛ آیا هواپیما سرنگون شد؟

پرواز شماره ۹۳ یونایتد ایرلاینز قرار بود به مقصد سانفرانسیسکو برود اما پس از ربوده شدن در پنسیلوانیا سقوط کرد.

در سال‌های بعد، نظریه‌ای شکل گرفت که می‌گفت این هواپیما نه در نتیجه مقاومت مسافران و خلبانان هواپیماربا، بلکه بر اثر شلیک یک جنگنده آمریکایی سرنگون شده است.

طرفداران این روایت به گزارش‌های اولیه شاهدان درباره مشاهده هواپیمای نظامی و همچنین شکل پراکندگی بقایای هواپیما اشاره کرده‌اند. در مقابل، تحقیقات رسمی و شواهد مربوط به پرواز، از جمله اطلاعات ثبت‌شده در هواپیما، با روایت درگیری مسافران با هواپیماربایان سازگار دانسته شده است. این نظریه همچنان یکی از بخش‌های پرمناقشه داستان ۱۱ سپتامبر باقی مانده است؛ هرچند شواهد موجود، آن را تأیید نمی‌کند.

داخل، کار خود آمریکایی‌ها بود

شاید بزرگ‌ترین و سیاسی‌ترین نظریه، همان چیزی باشد که در ادبیات انگلیسی با عنوان اینساید جاب شناخته می‌شود.

براساس این ادعا، مقام‌هایی در دولت یا دستگاه‌های امنیتی آمریکا از وقوع حملات مطلع بودند یا حتی در طراحی و اجرای آن نقش داشتند. انگیزه ادعایی نیز بسیار گسترده است: فراهم کردن زمینه حمله به افغانستان، سپس عراق، افزایش بودجه‌های نظامی و امنیتی و گسترش اختیارات دولت آمریکا.

این نظریه البته یک روایت واحد نیست؛ نسخه‌های مختلفی از آن وجود دارد. بعضی می‌گویند دولت صرفا از حمله اطلاع داشت و عمدا مانع آن نشد؛ برخی دیگر پا را فراتر گذاشته و از طراحی مستقیم حملات سخن می‌گویند. واقعیت این است که تحقیقات رسمی نیز ضعف‌های جدی اطلاعاتی و امنیتی پیش از حملات را مورد توجه قرار داده‌اند اما ضعف یا شکست اطلاعاتی با مشارکت عمدی در عملیات تروریستی یکسان نیست.

اسرائیل از قبل می‌دانست

یکی از جنجالی‌ترین شاخه‌های تئوری‌ها پای اسرائیل و موساد را به ماجرا باز می‌کند. در برخی روایت‌ها، ادعا شده که اسرائیل از وقوع حملات از قبل مطلع بوده یا حتی در آنها نقش داشته است. این ادعاها گاهی به داستان‌های مربوط به رفتار مأموران اطلاعاتی، معاملات مالی یا گزارش‌های پراکنده پیش از حملات متصل می‌شوند. یکی از دلایل آن هم تخلیه ساختمان‌های دوقلو از سوی صهیونیست‌ها پیش از حمله بود. اتفاقی که باعث قوی شدن این تئوری شده است.

چرا این تئوری‌ها هنوز زنده‌اند؟

شاید مهم‌ترین پرسش این نباشد که «کدام تئوری درست است؟»، بلکه این باشد که چرا تئوری‌های توطئه درباره ۱۱ سپتامبر هنوز جذابند؟

پاسخ را باید در قدرت تصاویر جست‌وجو کرد. مردم شاهد بودند ساختمان‌هایی نمادین در برابر چشمان‌شان فرو می‌ریزند، هواپیماها به برج‌ها برخورد می‌کنند و جهان طی چند ساعت تغییر می‌کند. در چنین شرایطی، ذهن انسان به دنبال الگو، علت و «دست پنهان» می‌گردد.

از سوی دیگر، اشتباهات و تناقض‌های موجود در گزارش‌های اولیه نیز به تردیدها دامن زدند. اینترنت هم این امکان را فراهم کرد که یک ادعای اثبات‌نشده، بارها بازنشر شود و در نهایت برای بخشی از مخاطبان شبیه «حقیقتی سانسورشده» جلوه کند.

اوقات شرعی

اذان ظهر: ۱۲:۰۱	نیمه‌شب شرعی: ۲۳:۱۹
غروب آفتاب: ۱۸:۱۹	اذان صبح فردا: ۰۴:۱۸
اذان مغرب: ۱۸:۳۷	طلوع خورشید فردا: ۰۵:۴۴

امروز در تاریخ

■ وفات آیت الله سید محمود طالقانی

حکمت

امام کاظم(ع): از خوشبین بودن بهره‌ای برگیر، تا با آن دلت را آرام کنی و کارت پیش رود./ بحارالانوار

واحه

بس‌که بی‌روی تو خجلت کرد خرمن زندگی
بر حریفان مرگ دشوارست بر من زندگی/ بیدل دهلوی

شمیم رحمت

■ پیامبر اکرم(ص): هر کس دوست دارد خداوند هنگام سختی‌ها و گرفتاری‌ها دعای او را اجابت کند، هنگام آسایش، دعا بسیار کند./ کنزالعمال

مشق عشق

■ شهید مرتضی شیخی زازرانی: مسأله مهمی که باید یادمان باشد، این‌که انقلاب از جاری شدن خون هزاران شهید و مجروح به دست آمده است. پس ما باید از این خون‌ها به خوبی حفاظت کنیم و نگذاریم که این خون‌ها پایمال شود.

نکته روز

چگونه هزینه حملات ۱۱ سپتامبر تامین شد؟

شمارش معکوس برای مرگبارترین حمله تروریستی تاریخ معاصر، در سکوتی مرگبار از سوی سیستم‌های نظارت مالی جهان انجام می‌شد. در تابستان ۲۰۰۱ در حالی که اف‌بی‌آی و نهادهای امنیتی آمریکا سرگرم تحلیل تکه‌های ناقص اطلاعات درباره مظنونانی چون زکریا موسوی بودند، شبکه‌ای پیچیده از انتقال‌های نقدی و حواله‌های بانکی، لجستیک ۱۹ هواپیماربا را در خاک آمریکا مستحکم می‌کرد؛ جریان پولی‌ای که بدون برانگیختن کمترین حساسیت نظارتی، ماشین ترور القاعده را تغذیه می‌کرد. در ۶ سپتامبر ۲۰۰۱ تنها پنج روز پیش از برخورد هواپیماها به برج‌های دوقلو و پنتاگون، فایز احمد، عضو تیم اجرایی که بعدها در ربودن پرواز ۱۷۵ یونایتد ایرلاینز نقش داشت، مبلغ ۸۰۵۵ دلار را از حساب خود در بانک «سان‌تراست» فلوریدا به حساب مصطفی الهوساوی در بانک «استاندارد چارترد» منتقل کرد؛ تراکنش بخشی از موج بازگرداندن پول‌های مازاد ربایندگان. چهار روز بعد نیز محمد عطا، سرتیم عملیاتی، ۷۸۶۰ دلار را طی دو نوبت از طریق «وسترن یونیون» در مریلند به نام مستعار الهوساوی در امارات حواله کرد؛ مبالغی که روز بعد در صرافی «وال استریت» دبی دریافت شد. مجموع این انتقال‌های پول و بسته‌های پستی در دو هفته پایانی به حدود ۶۵ هزار دلار می‌رسید. ستون عملیات مالی القاعده بر دوش دو واسطه ارشد استوار بود: مصطفی الهوساوی که امور مالی تیم اجرایی را هدایت می‌کرد و علی عبدالعزیز علی که پشتیبان خلبانان آموزش‌دیده هسته هامبورگ بود. الهوساوی در ژوئن ۲۰۰۱ با افتتاح حسابی در شارجه و اجاره صندوق پستی، سازوکار پشتیبانی را فعال کرد، با پول القاعده بلیت پرواز دو رباینده به آمریکا را خرید و با وکالت‌نامه رسمی، دسترسی کامل به حساب‌ها و کارت‌های اعتباری آنان یافت. اما بزرگ‌ترین حواله برون‌مرزی به سپتامبر ۲۰۰۰ بازمی‌گردد؛ زمانی که سه خلبان تروریست ۷۰ هزار دلار را از طریق صرافی در دبی دریافت کردند؛ حواله‌ای که با نام مستعار عصام منصور ارسال شده بود. با وجود حجم سنگین تراکنش‌ها، هیچ‌یک از این جابه‌جایی‌ها گزارش فعالیت مشکوک مالی را در سیستم بانکی آمریکا یا نهادهای بین‌المللی فعال نکرد. ربایندگان با ترکیبی هوشمندانه از پول نقد، کارت‌های اعتباری و بدهی آمریکایی و اروپایی، حساب‌های خارجی و چک‌های مسافرتی، ردپای خود را پنهان نگه داشتند و حساب‌های آلمان از سوی هسته هامبورگ، لایه محافظتی دیگری فراهم کرد.

پیشخوان

پرسه در باغ کاغذی

«خاطرات کتابی»؛ ما آن چیزی هستیم که می‌خوانیم

نویسنده: احمد اخوت
نشر: گمان
سال انتشار: ۱۴۰۴
تعداد صفحه: ۳۴۸

«خاطرات کتابی»، فراتر از یک روایت ساده، نوعی تامل و تعمق در آن پیوند ناگسستنی میان متن و زیست است؛ بازخوانی این پرسش بنیادین که چگونه عمل «خواندن»، تاروپود شخصیت و جهان‌بینی ما را شکل می‌دهد و در مقابل چگونه تجربه‌های زیسته ما، شیوه برخورد، فهم و معنابخشی‌مان به کلمات را دگرگون می‌سازد. در این ساحت، کتاب دیگر تنها یک شیء مادی یا مجموعه‌ای از جملات نیست، بلکه جریانی زنده است که با جریان خون و زمانه زندگی ما درهم می‌آمیزد. خاطرات کتابی، قلمرویی است گسترده و چندبعدی که به خودی خود از حریم کتاب‌های صرف فراتر می‌رود. این ژانر دارای «فامیل‌ها» و زیرمجموعه‌هایی است که به کتاب‌ها وابسته و از آنها مشتق شده‌اند اما با آنها یکی نیستند. این قلمرو می‌تواند بر یک نویسنده خاص، با تمام پیچیدگی‌های فکری و انسانی‌اش، تمرکز کند و یا بر مکان‌ها، موسسات و نهادهایی درنگ کند که حافظه جمعی فرهنگ را با خود حمل می‌کنند. ویژگی متمایزکننده این نوع روایت، صبغه عمیق «داستانی خاطره‌ای» آن است. ما با یک گزارش تاریخی یا یک مستند خشک روبه‌رو نیستیم، بلکه با روایت یک «رخداد وجودی» مواجهیم: این‌که چگونه در میان هیاهوی زندگی، برای نخستین بار با نام یک نویسنده آشنا شدیم؟

درجهت عکس

عکس: زینب سعیدی / باشگاه خبرنگاران

زیر خنکای گنجنامه

آبشار گنجنامه با ۱۲ متر ارتفاع در مسیر صعود به ارتفاعات کوه الوند و در پنج کیلومتری غرب همدان کنار کتیبه‌های گنج‌نامه قرار گرفته است. این آبشار دارای آب دائمی بوده و در تمام فصول در جریان است. این آبشار هر سال، شمار بالایی از بازدیدکنندگان را به آن جا می‌کشاند، به‌خصوص در فصل گرما و فرصت تعطیلات تابستانی یکی از مناطق گردشگری و تفریحی استان همدان محوطه و آبشار گنجنامه همدان است.

سرگرمی

ورود گاو از سقف خانه

■ در حادثه‌ای عجیب یک گاو نر هنگام تعقیب گاو ماده از پشت بام خانه‌ای سقوط کرد و پس از شکافتن سقف، نیمی از بدنش وارد خانه شد.

کیوآرکد را اسکن کنید

حادثه

سقوط جنگنده

■ یک فروند جنگنده دو سرنشینه اف-۴ فانتوم یونان در جریان یک نمایش هوایی سقوط کرد و خلبانان آن کشته شدند.

کیوآرکد را اسکن کنید

محیط‌زیست

بازگشت سمورها

■ در پی جاری شدن آب در تالاب هورالعظیم که مدت‌ها با خشکسالی روبه‌رو بود، سمورهای آبی به این منطقه بازگشتند.

کیوآرکد را اسکن کنید

سرگرمی

مسابقه قبرکنی در مجارستان

■ در رقابتی عجیب و متفاوت در شمال مجارستان، ۳۸ قبرکن با بیل و کلنگ به میدان رفتند تا عنوان سریع‌ترین و ماهرترین قبرکن را به دست آورند.

کیوآرکد را اسکن کنید

دوردنیا

تجارت ترس و انزوا

داخل پناهگاه فوق‌سری ثروتمندان آمریکایی چه می‌گذرد؟

تصور کنید جهان بالای سرتان در میان آتش جنگ‌های ویرانگر، فروپاشی نظم اجتماعی یا بلایای مرگبار زیست‌محیطی در حال سوختن است اما شما در عمق ده‌ها متری زمین، در یک استخر آب گرم شنا می‌کنید، در یک محوطه اختصاصی قدم می‌زنید و به یک زندگی اشرافی چندمیلیون دلاری ادامه می‌دهید. این تصویر نه سکانسی از یک فیلم علمی-تخیلی هالیوودی، بلکه واقعیتی ملموس در سیلوهای نظامی متروکه‌ای است که امروزه به سنگر بقای ابرثروتمندان جهان تبدیل شده‌اند.

نیک پیتون والش، خبرنگار ارشد شبکه سی‌ان‌ان، در گزارشی اختصاصی پرده از دنیای مرموز این پناهگاه‌های لوکس برداشته است؛ تاسیساتی بازمانده از دوران جنگ سرد که لری هال، مجری و طراح این پروژه، با سرمایه‌گذاری‌های سنگین آن را به یک کلونی مدرن و مستقل تبدیل کرده است.

شهری خودکفا در دل بتن و فولاد

این پناهگاه زیرزمینی مجهز به پیشرفته‌ترین فناوری‌های بقاست؛ از فیلترهای فوق‌پیشرفته تصفیه هوا در برابر ذرات خاکستر آتشفشانی گرفته تا ذخایر سوخت دیزلی که قادر است برق و گرمایش مجموعه را تا دو سال و نیم بدون نیاز به جهان بیرون تأمین کند.

با این حال، تفاوت عمده این پناهگاه با پناهگاه‌های نظامی سنتی، طراحی فضاهای زیستی آن است. امکانات پزشکی کامل، محوطه‌های تفریحی، استخرهای سرپوشیده و حتی پارکی ویژه برای حیوانات خانگی طراحی شده تا حس زندگی در قرنطینه‌ای زیرزمینی به ساکنان دست ندهد. البته امنیت و نظم در این دنیای زیرزمینی شوخی‌بردار نیست؛ از انبار پیشرفته تسلیحات، برج‌های دیده‌بانی تک‌تیرانداز و میدان تیر گرفته تا یک سلول بازداشت و قرنطینه موقت برای مهار افرادی که ممکن است در اثر تنش‌های روانی یا مصرف الکل تعادل روانی خود را از دست بدهند و امنیت جامعه کوچک زیرزمینی را تهدید کنند.

بقای اشتراکی؛ چرا ثروتمندان از تنهایی می‌ترسند؟

به‌گفته لری هال، در ابتدا بسیاری از مشتریان فوق‌ثروتمند به‌دنبال پناهگاه‌های کاملا خصوصی برای خانواده خود بودند اما خیلی زود متوجه شدند که انزوای مطلق در شرایط بحران، بقای روانی انسان را نابود می‌کند. انسان‌ها حتی در جایگاه میلیاردرها نیازمند گفت‌وگو، همفکری و تشکیل یک خرده‌جامعه پویا برای اداره امور بحرانی هستند. از همین رو، این مجموعه پذیرای چند خانواده از نخبگان مالی و طبقات مرفه است که بهای بقای لوکس خود را می‌پردازند؛ بهایی که برای هر واحد می‌تواند به مرز پنج میلیون دلار به‌علاوه ده‌ها هزار دلار حق شارژ و نگهداری سالانه برسد.

«آماده‌باش‌گری» طبقاتی

تبدیل‌شدن سازه‌های نظامی به پناهگاه‌های لوکس، نشان‌دهنده یک دگرگونی عمیق اجتماعی است. برآوردها حاکی از آن است که نزدیک به ۲۰ میلیون آمریکایی اکنون در دسته «آماده‌باش‌گرها» قرار دارند؛ رقمی که نسبت به سال ۲۰۱۷ دو برابر شده است اما واقعیت تلخ ماجرا در شکاف طبقاتی بقا نهفته است. در حالی که اکثریت جامعه در برابر بحران‌های عظیم باید با اندوخته‌های محدود و تدابیر اضطراری فردی دست‌وپنجه نرم کنند، اقلیت برخوردار جامعه پایان دنیا را به فرصتی برای انتقال سبک زندگی لوکس خود به زیر زمین بدل کرده‌اند؛ روایتی عریان از نابرابری که نشان می‌دهد در صورت وقوع آخرالزمان، حتی شانس زنده‌ماندن نیز به تراز حساب‌های بانکی گره خورده است.